

השיעור ניתן באלול תשס"ד

הגאון האחרון מוילנא

הרב אליעזר מלמד

נערך על ידי הרב

מוקדש לרפואת
אודליה בת נעמי שרה

זכיתי לשמוע מהרב ישעיהו הדרי שליט"א מייסד וראש ישיבת הכותל, כמה סיפורים אודות אחד מגדולי הדור, הרב הגאון ישראל זאב גוסטמן זצ"ל. כמה שבועות אח"כ הזדמן אצלנו ליישוב ד"ר שמחה פיינגולד, רופא שיניים ומומחה להרדמה. תוך כדי שיחה עמו התברר לי כי היה קשור באופן אישי לרב גוסטמן, וזכה לראות מקצת דרכיו ולשמוע מדברי תורתו ושיעוריו, ואף היה עד אישי לכמה מהסיפורים המרגשים והנוראים אשר הוא זוכרם בדיוקנות ורגישות. חשבתי כי ראוי לבוא לימים הנוראים בדברים אלה אודות אחד מגדולי התורה הגיבורים.

הרב ישראל זאב גוסטמן

הרב ישראל זאב גוסטמן נולד בשנת תר"ע. כבר בנערותו נודע כעילוי מופלג, ולמד בחברותא עם הרב חיים שמולאביץ בישיבת מיר. בשנת תרצ"א, בהיותו כבן 21, השתדך עם בתו של רבי מאיר באסן, שנפטר בין האירוסין לנישואין. רבי מאיר היה הרב של שניפשוף, אחד מפרברי ווילנה, והיה חבר בבית דינו של הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, הגדול ברבני וילנה וליטא, שנקרא בפי רבים באותם הימים "ראש כל בני הגולה".

אחר שהכיר רבי חיים עוזר את החתן הישר והגאון, החליט להושיבו על מקום חותנו כחבר בבית הדין שלו וכרבה של שניפשוף. מינוי זה היה מפתיע מאוד, שכן וילנה וליטא היו מלאות בתלמידי חכמים מופלגים, ואע"פ כן חשב הרב חיים עוזר שהרב גוסטמן, שהיה אז כבן 21 בלבד, ראוי להיות חבר בבית הדין הגדול שלו. במשך דורות לא הושיבו דיין צעיר כל כך בבית הדין החשוב של וילנא. כנראה גדולתו בתורה והוראה הייתה יוצאת דופן.

השואה

שמונה שנים לאחר מכן פרצה מלחמת העולם השנייה, ועמה השואה האיומה שפקדה את בני עמנו. מעט לאחר תחילת המלחמה נפטר הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל. הנאצים ימ"ש החלו לרדוף את היהודים, ובראשם הרבנים. כל רבני ודייני וילנה הושפלו ועונו עד מוות. גם את הרב גוסטמן כמעט ורצחו במכות. הוא איבד דם רב והתעלף, עד שחשבו שכבר מת ועזבוהו. לבסוף התעורר, גזר את זקנו וחזר לגטו. הוא היה הרב האחרון שנותר שם בחיים.

לימים סיפר כי השאלות ההלכתיות שנשאל באותם הימים היו הקשות ביותר שנשאל בחייו, שאלות של אנשים שנמצאים בין מוות לחיים. רבים שאלוהו אם מותר להם להתאבד, לאחר שאיבדו את כל היקר להם. הוא היה

צריך לומר להם שאסור. המצב בגטו הלך והורע. רבים מתו מרעב ומחלות. הוא עסק בקבורתם של למעלה מחמשת אלפים יהודים.

בשלב מסוים הורה לכל מי שיכול שיברח מהגיטו, וכך עשה בעצמו. בנו הקטן נרצח על ידי הנאצים. אשתו, בתו והוא ניצלו.

לאחר המלחמה

לאחר המלחמה חזר הרב גוסטמן לוילנה. בתור הרב האחרון שנותר בחיים הרגיש אחריות לטפל בשארית הפליטה ולסדר את ענייני השבת והכשרות, והתמודד עם שאלות קשות של נישואין והתרת עגונות. כל זאת עשה בעזרת זכרוננו המופלג, שכן זולת כמה כרכים בודדים, לא היו בידו ספרים אחר המלחמה.

כשנה לאחר המלחמה, ביום ראשון של פסח, הגיע לביתו הקומיסר הקומוניסטי ואמר לו: אני יהודי. אף אחד עדיין לא יודע, אבל אני יודע שמחר בבוקר אנשי המשטרה החשאית עומדים לשלוח אותך לסיביר. עצתי לך, ברח הלילה. שאלו הרב גוסטמן: לאן אלך? ענה: לא משנה לאן, העיקר שתסתלק. תעלה על הרכבת ותיסע מכאן.

באותו לילה ברחו הרב גוסטמן, הרבנית והבת מוילנה. לאחר מכן גנבו את הגבול דרך צ'כיה, התגלגלו לצרפת וקיוו לקבל אישור כניסה לארץ ישראל. כשלא ניתנה האשרה, היגרו לארה"ב בסיוע וועד ההצלה של יהודי אמריקה. בתיווכו של הרב משה פיינשטיין נתמנה הרב גוסטמן בשנת תש"ו לראש ישיבת לובביץ', אצל האדמו"ר רבי יוסף יצחק בניו יורק. לאחר כארבע שנים הקים את ישיבת 'נצח ישראל - וילנא ריימלס'. וילנא ריימלס' לזכר הישיבה שהייתה לחותנו בוילנה, ו'נצח ישראל' כדי לבטא את הנצחיות של היהדות אחר השואה.

עלייתו לארץ ושיעוריו בישיבה

שאיפתו לעלות לארץ הייתה חזקה. במשך כחמש שנים ערך ביקורים ממושכים ושהה בארץ כדי לבדוק את האפשרות לעלות. בשנת תשל"א זכה להגשים את חלומו, עלה לארץ והקים בה את ישיבתו.

כשבא לבקר אצל הגאון מטשבין, אמרו לו בני הבית כי הרב ישן. ביקש שימסרו לרב כי גוסטמן מוילנא היה פה, ופנה לדרכו. כעבור כמה רגעים רץ אחריו אחד מבני הבית, ואמר שהרב מטשבין שואל אם הוא קרוב משפחה של אותו גאון שהיה חבר בבית הדין של ר' חיים עוזר. השיב כי זה הוא. הרב מטשבין הציע לו להקים את ישיבתו בשכונת רחביה שבירושלים, וכך עשה.

שיעוריו הצטיינו בעיון עמוק במיוחד. היה בו שילוב מיוחד של פוסק ולמדן. היה רגיל לתת ביום שני בכל שבוע שיעור עיון בעברית שנמשך ארבע שעות. היה מקפיד מאוד שלא יפריעו באמצע השיעור. רק בעת מלחמת שלום הגליל, כשחיילים התקשרו עם שאלות, הסכים לענות באמצע השיעור. הקפיד שבשיעורו זה ישתתפו רק בני הישיבה, וכן אורחים שקבלו ממנו רשות מפורשת. סביב הישיבה נוצרה קהילה קטנה של אקדמאים

תלמידי חכמים שהשתתפו בשיעוריו. לאנשים עובדים היה מוסר ביום חמישי את שיעור העיון ביידיש, והיה מקפיד לסיימו כעבור שעותיים, כדי שיוכלו לחזור לעבודתם. בג' טבת תשל"ט נפטרה אשתו הרבנית. בכ"ח סיון תשנ"א נפטר הרב גוסטמן. השאיר אחריו בת, נכדים ונינים. (הרבה מהפרטים שהובאו עד כה מהרב ליפקה, אחד מתלמידיו המובהקים).

על גדולתו בתורה אין צורך להכביר מילים. הדברים ידועים, והרוצה להיפגש עם מקצת גדולתו יכול ללמוד את מקצת משיעוריו שנדפסו בספריו 'קונטרסי שיעורים' על כמה ממסכתות הש"ס.

ביקור בישיבת הכותל

בתקופה הראשונה לקיומה של ישיבת הכותל, נכנס לחדרו של הרב הדרי בישיבת הכותל יהודי בעל צורה, כותנתו קרועה בעקבות ראיית מקום המקדש החרב. הוא התעניין בבניין ירושלים והישיבה החדשה. בתוך השיחה, כששאלו הרב הדרי מי הוא ומה עניינו, ענה (ביידיש): "אומרים עלי שאני אומר שיעור לא רע".

לאחר מכן נכנס לבית המדרש הזמני והחל לדבר בלימוד עם התלמידים. שאל אותו ר' יצחק ספיר: מי אדוני?. השיב: אני שמש בישיבה שברחוב רמב"ן פינת אבן עזרא. והוסיף: אם תעבור שם, תיכנס. כעבור כמה ימים נכנס לשם וגילה שהשמש הוא ראש הישיבה. מאז נקשרה נפשו ברב גוסטמן, והיה בא באופן קבוע לשמוע את שיעוריו.

התלמיד שחשש לאכול

בבוקר יום א' דראש השנה, לפני תחילת תפילת שחרית, נכנס הרב ישעיהו הדרי לישיבת הכותל וראה בחור שנראה כבן ישיבה מאמריקה. אותו בחור ביקש רשות להתפלל בישיבה. שאלו הרב הדרי: מהיכן אתה? ענה: עד אתמול בערב למדתי בישיבה של הרב גוסטמן. התפלא הרב הדרי, וכי בליל ראש השנה עוזבים ישיבה? סיפר אותו בחור, שאין בישיבת הרב גוסטמן חדר אוכל מסודר, אלא הבחורים אוכלים בשבתות וחגים אצל משפחות שקשורות לישיבה. וכיון שלא סמך כל כך על הכשרות שבבית מארחיו, נשאר בחדר. כשהרגיש הרב גוסטמן שמישהו נשאר באחד החדרים, נקש על הדלת, נכנס ושאל מדוע לא הלך לאותה משפחה. השיב הבחור בגמגום שהוא חושש שמא לא הפרישו שם תרומות ומעשרות. אמר לו הרב גוסטמן (ביידיש): "אם כן, קח עכשיו את המזוודה ועזוב את הישיבה. שכן אם אותו בחור לא סומך על ראש הישיבה, ואינו רוצה ללכת למשפחה שנענתה לבקשת הרב גוסטמן לארח בחורי ישיבה, אין לו מקום בישיבה.

עוד שמעתי שאמר הרב גוסטמן, שכל מי ששומר שבת וטהרת המשפחה, נאמן להעיד על כשרות מאכליו. ואם בחור מקפיד לאכול גלאט בלבד, יכול להימנע מאכילת בשר.

השתתפות במצעד והשמחה בבניין ירושלים

לפני כשלושים שנה היו אוהבי ירושלים נוהגים לערוך מצעד בתחילת חודש ניסן. הרב הדרי נקלע לשם עם בנותיו, וראה את הרב גוסטמן והרבנית עומדים בסביבת הר ציון יחד וצופים במצעד. כשנסתיים המצעד והציבור התפזר, ניגש הרב הדרי לרב ולרבנית והציע לקחתם ברכבו לביתם. בדרך שאל את הרב, מדוע הלך

לראות את המצעד (שלא הצטיין בצניעות יתירה). תשובתו הייתה (בידיש): "מי שאיבד ילדים בשואה הולך לראות ילדים יהודים ברחובות ירושלים".

פעם נצרך הרב גוסטמן להגיע לאיזה מקום בעיר, ואחד התלמידים התנדב להסיע אותו. כשהגיעו לרחוב בן יהודה התבייש הבחור מאוד, מפני שהרחוב היה מלא בנשים בלבוש לא צנוע, והבחור התלבט בלבו אם להעיר על כך. תוך כדי שהוא מתלבט, הסתכל הרב גוסטמן על הבניינים לאורך הרחוב ואמר: "תראה את ירושלים בבניינה. כמה זכינו..."

היושבים במזרח

ב'מזרח' של הישיבה 'נצח ישראל' הושיב הרב גוסטמן את פרופ' מנחם אלון, המשנה לנשיא בית המשפט העליון, ואת פרופ' הלפרין, איש מדע בתחום הפיזיקה. גם מפרופ' אומן, מומחה בעל שם עולמי למתמטיקה ומועמד לפרס נובל בתחום הכלכלה, ביקש הרב גוסטמן שיישב במזרח, אך משום ענוותנותו העדיף לשבת עם שאר הציבור.

שאלוהו: איך הרב בוחר את מי להושיב במזרח? הרב הבין שכוונת השאלה מדוע הושיב במזרח הישיבה פרופסורים שאינם רבנים, והשיב: "פה בארץ ישראל צריכים לדאוג למלכות, ואלו אנשים שמסמלים את המלכות". המלכות מבטאת כפי הנראה את המערכות השונות שעליהם האומה מתבססת. בנוסף לכך יש לציין שאותם פרופסורים היו בני תורה מובהקים.

לאחר מות הרבנית

בעת שישב הרב גוסטמן שבעה על אשתו, בא הרב חיים שמולאביץ ראש ישיבת מיר לנחמו. היה שם רופא שהתנדב להסיעו בחזרה לביתו. בעת שנסעו ראה הרופא כי הרב שמולאביץ חלש וחולה, ושאלו: "מדוע היה כבוד הרב צריך להטריח עצמו לבוא לניחום אבלים?" השיב הרב שמולאביץ: "זה כבוד התורה. הוא (הרב גוסטמן) התורה!"

לאחר זמן, היו שביקשו להציע לרב גוסטמן שידוך לנישואין שניים, ופנו לד"ר פיינגולד שיציג את הצעת השידוך בפני הרב. השיב הרב בתקיפות גדולה (בידיש): "ד"ר פיינגולד, יש לי אשה אחת בעולם הזה, בעולם הבא ובתחיית המתים! בתחיית המתים יהיה לי רק את אשתי! אני לא רוצה אף אשה אחרת!".

הרוגי מלחמת שלום הגליל

פרופ' אומן ייבדל לחיים ארוכים ובנו שלמה הי"ד, שנהרג במלחמת שלום הגליל, היו בקשר קרוב עם הרב גוסטמן. לאחר שנודעה השמועה על נפילתו של שלמה, בא ד"ר פיינגולד לקחת את הרב גוסטמן להלוויה. בתום ההלוויה הסתובב הרב גוסטמן בין הקברים הטריים של החיילים שנפלו, נאנח והצטער עליהם, והתקשה לעזוב את בית הקברות.

בחזרתם מההלוויה אמר: "כולם קדושים". שאל אחד הנוסעים שישב במושב האחורי: "כולם? גם הלא דתיים?" פנה הרב גוסטמן למושב האחורי ואמר: "כולם, כולם!".

על בנו יחידו שנרצח בידי הנאצים

כשהתקרבו לרחביה, פנה הרב גוסטמן ואמר (ביידיש): "ד"ר פיינגולד, אולי נעלה לפרופ' אומן להגיד דבר". בעת שעלו היה הרב שקוע כולו במחשבות. כשנכנסו לבית, פנה הרב גוסטמן בשקט וברגש עצום, ואמר ביידיש: "ד"ר פיינגולד, אתה לא ידעת שהיה לי בן מאירקה. הוא היה ילד יפה מאוד, לא מפני שהוא היה הבן שלי אני אומר זאת, באמת הוא היה כזה ילד יפה..." ואז הרב נזכר שהוא מדבר ביידיש, וחזר על דבריו בעברית, כדי שבני המשפחה האבלים יבינו.

ופנה לאלמנה, להורים, לאחים ולאחיות, ואמר: "הבן שלי נלקח מידי ונזרק על משאית בקינדראקציון. ועמדה לידי אשתו של המשגיח, ולקחו גם את הילד שלה. ואז היא פנתה לנאצי ואמרה: תזרוק גם אותי על המשאית. הנאצי ענה לה: חכי גברת, התור שלך יגיע. הקולות שבקעו מהילדים הגוססים והחיים על המשאית היו כלום לעומת הצעקות של האמהות..."

והוסיף ואמר: "אני פסקתי לכולם לברוח מהגיטו, וגם אני ברחתי. ואמרתי לבני המשפחה (בתו ואשתו): אני הקצין ואתם החיילים, כשאני אומר להתכופף - מתכופפים. ירו עלינו מטווח של ששה מטר ולא נפגענו".

נעליים קטנות

וחזר לספר על הזמן שהיה בגטו, שלאחר שבנו נרצח, לקח את נעליו הקטנות כדי למוכרן בעת יציאתו מהגטו לעבודות כפייה. בחוץ הצליח להחליפן תמורת גזר וקמח. אבל נתן בכל יום רק נעל אחת, כי לא יכול להבריא בפעם אחת את כל האוכל שהיה מקבל תמורת שתי הנעליים. הוא תאר איך הכניס את הקמח למכנסיים הקשורות, ואת הגזר הכניס בפרוסות לתוך נעליו. כשחזר לגטו הלך להביא חלק מהאוכל לאלמנתו של גאון הדור רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי, שהייתה נפוחה מקור ומרעב. הרבנית סרבה בתחילה לקבל את האוכל, כי אמרה: יש לך אשה וילדה, למה תיתן לי את האוכל? כשהשיב לה "יש לי מספיק" הסכימה לקבל ממנו קצת גזר וקמח. הוסיף הרב גוסטמן: "אני לא טעמתי מהאוכל הזה, מפני שלא יכולתי לקיים בעצמי את הפסוק: 'ואכלתם בשר בניכם' (ויקרא כו, כט).

ניחום אבלים

ואז הזדקף הרב, פשט את ידיו לצדדים ואמר: "עכשיו אגיד לכם מה שקורה בעולם האמת. מאירקה שלי אומר לשלמה: אשריך שלומילה שזכית. אני לא זכיתי! אני לא זכיתי לזרוק את עצמי מנגד כדי להציל את כלל ישראל. אתה זכיתי!"

קם פרופ' אומן מהארץ, חיבק את הרב גוסטמן ואמר: "ניחמתני, ניחמתני".

זכרונות מהשואה

לאחר שיצאו מהבית, ונסעו לכיוון הישיבה, אמר הרב גוסטמן: "אתה יודע, פעם אחת שכבתי בערימה של מתים וחשבתי שאני כבר בעולם האמת, יחד עם כל שאר המתים. ואז שמתי לב שרק אני זז, וידעתי שאני עדיין פה".

פעם אמר ד"ר פיינגולד לרב גוסטמן בליל שבת שאת הסיפור על בנו, על הגטו ועל הנעליים, צריך לספר לכל ילד יהודי בארץ ישראל. פנה אליו הרב גוסטמן בהתרגשות עצומה ואמר: "אני לא יכול. אני רואה את הנעליים האלה כל לילה לפני שאני הולך לישון".

על השפלה וכבוד

פעם בא בליל שבת לאחר הסעודה למשפחת פיינגולד, כדי לברר היכן אפשר למצוא רופא מסוים שהיה רווק, על מנת להציע לו להשתדך עם בחורה מבוגרת שהרב גוסטמן הכיר. אמר ד"ר פיינגולד לרב: "יכול להיות שהאיש הזה קצת מחוספס, ויכול להעליב את כבוד הרב בעת שיציע את השידוך". אמר הרב: "כשאני הולך לעשות מצווה, אי אפשר להעליב אותי, ואי אפשר לכבד אותי". סתם ולא פירש.

כעבור זמן רב פנה ד"ר פיינגולד בשם אחד מראשי ישיבות ההסדר הגדולות, בבקשה לרב גוסטמן שיסכים לתת שיעור כללי בישיבתו. אמר הרב גוסטמן: "גם משיבות אחרות ביקשו ממני לבוא לתת שיעור. ובפונוביץ' הציעו לי לבוא להיות ראש ישיבה. אבל אני לא הסכמתי. וגם אם מישהו יעלה לשמים וירד ויגיד: ישראל זאב גוסטמן צריך ללכת להגיד שיעור בישיבה אחרת, אני לא הולך (גיא איך ניט). מי שרוצה לשמוע אותי יבוא לישיבה שלי". והוסיף: "כבר היה לי הביזיון הכי גדול שאפשר והיה לי הכבוד הכי גדול שאפשר בעולם הזה. הביזיון הכי גדול היה כשלקחו את בני מאירקה מהידיים שלי. והיה לי הכבוד הכי גדול, כשפעם נכנסתי לחדר שהיו בו גדולי ישראל ששמעו את דבריו הרב חיים עוזר גרודז'ינסקי, וכשנכנסתי קם ר' חיים עוזר ואתו קמו כולם, והייתי כבן עשרים. הרי היה לי הכבוד הכי גדול שאפשר בעולם הזה".

הגיוס לצבא

חודשים ספורים לאחר סיום מלחמת שלום הגליל הגיע הרב גוסטמן כמטופל אחרון לד"ר פיינגולד, והקליניקה הייתה כבר ריקה מבני אדם. לאחר תום הטיפול, בעוד הרב יושב על כסא הטיפולים, שאל ד"ר פיינגולד את הרב: "הרב גוסטמן, יש לי שני בנים שמתקרבים לגיל צבא (למדו בישיבה לצעירים של 'מרכז הרב'), מה כתוב בתורה של משה רבנו, הולכים לצבא או לא?" והוסיף ד"ר פיינגולד והתחייב שלא יספר את התשובה לאף אחד.

"רק רגע" השיב הרב גוסטמן. קם מהכסא. לבש את הפראק ואת הכובע הרבני, עמד ואמר: "עכשיו תשאל" (כאילו רצה לומר, זו שאלה רצינית וצריך לענות עליה באחריות של תורה). ושוב חזר ד"ר פיינגולד על השאלה. אמר הרב: "אמרת מה כתוב בתורה של משה רבנו? בתורה של משה רבנו כתוב: 'האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה' (כך אמר משה רבנו לבני ראובן וגד). ואז הלך הלוך וחזר בחדר כשיד ימינו חצי

מורמת כמנהיג, וחזר על הפסוק כמה וכמה פעמים, כל פעם בקול יותר חזק. ולבסוף הוסיף ואמר: "אתה יכול לספר את מה שאמרתי לכל אחד. זה מה שאני אומר לכל מי ששואל אותי. אבל מי שואל אותי..."

עוד אמרו בשמו, שבעת מלחמת שלום הגליל אמר, שאם היה צעיר היה יוצא למלחמה עם החיילים. ומי שרוצה להישאר בישיבה, צריך ללמוד בתנאי מלחמה, ללמוד בשקידה וללכת לישון בלי להוריד נעליים. עוד סיפר, שפעם אחת הצליח לחנוק למוות חייל נאצי במו ידיו.

בעת מלחמת שלום הגליל הסכים שיפריעו באמצע השיעור עם שאלות מחיילים. וכשהתלוננו בחורים מהישיבה שזה מפריע, אמר הם יותר חשובים מכך.

בני קיבוצים חילוניים

פעם ביקש הרב לנסוע לקרובת משפחתו שהתגוררה בקיבוץ חילוני, ואחד מתלמידיו עם אשתו התנדבו להסיעו. כשהגיעו לקיבוץ והאשה יצאה מהמכונית, נדהמה לראות את הנשים לבושות בחוסר צניעות מובהק, ואמרה: "איפה אנחנו? בגיהנום?!". פנה אליה הרב גוסטמן ואמר: "לעולם אל תוציאי מילים כאלה על האנשים הללו. הם בנו את ארץ ישראל בשבילנו ובשביל עם ישראל. זכותם גדולה מאוד".

ילד יתום

הרב גוסטמן היה רגיל לדקדק בכל הנהגותיו, והיה מחלק כבוד לכל אחד לפי עניינו. בהקפות של שמחת תורה דקדק הרב גוסטמן שישתתפו בנשיאת ספר התורה רק בני תורה ותיקים. פעם נכנס ילד לבוש עם בגד 'טרנינג', מלווה באדם שהופעתו העידה עליו שאינו דתי. הרב גוסטמן לקח את הילד והכניס אותו למעגל ורקד איתו. לאחר מכן שאלו אותו מה ראה להכניס את הילד בכבוד רב שכזה להקפה. השיב: "הילד הזה יתום. אביו נהרג במלחמה".

על שינוי בנוסח התפילה

שאלוהו: למה לא אומרים אצלו את התפילה לשלום המדינה? השיב: "מפני שלא משנים את נוסח התפילה".

בישיבה היו רגילים לקרוא בתורה בהברה אשכנזית. וכשהגיע בנו של אחד המתפללים לבר מצווה, הכין את קריאת הפרשה בהברה ספרדית כפי שהיה רגיל. למרות הקירבה הרבה של אותה המשפחה לרב, הורה הרב גוסטמן שיעשו מניין נפרד לקריאת התורה בחדר סמוך, ושם יקרא הנער בהברה ספרדית, ובמניין המרכזי יקראו בהברה אשכנזית, ובהפטרות יתאחדו המניינים, והנער יקרא בהפטרות במניין המרכזי בהברה ספרדית.

על 'היתר המכירה' בשמיטה

פעם שאל אחד המתפללים את הרב גוסטמן: "איך הרב נוהג בשמיטה?" השיב: "אני מחמיר על עצמי". כעבור רבע דקה הרגיש הרב שלא השיב כיצד ראוי לנהוג. פנה לשואל ואמר: "מה אתה מתכנן לעשות?" אמר השואל: "אני מתכנן לנסוע לאח של החברותא שלי בקיבוץ שלוחות ולקנות מהקיבוץ מה שאפשר. כפי הנראה אפשר יהיה לקנות גזר". הרב שהכיר את האיש משלוחות (משה וייס) פנה ואמר ביידיש: "אם כן, תביא לי גם

שק". שאל: "האם ההיתר טוב?" השיב הרב: "בוודאי שההיתר טוב". שאל: "אם ההיתר טוב, למה לא לקנות מהירקן ברחוב עזה?" השיב: "ההיתר טוב, רק שהוא צריך להתבצע על ידי בני תורה".

התגברות על כאב

פעם כשהיה בטיפול שיניים, אמר הרופא שהטיפול יכאב מאוד (כמעט כמו כאב של טיפול שורש), וצריך להרדים את המקום. הרב לא רצה. לאחר שעבר את כל הטיפול בלי הרדמה ובלי שום אנחה או גילוי של סבל, שאל הרופא: "לא כאב לרב?" ענה בנחישות רבה (ביידיש): "בוודאי שכאב, אבל אני התעמקתי בסוגיית שור והצלחתי להתגבר בכך על הכאב. הרי סבלתי כאבים יותר גדולים. התחבאתי במערה חצי שנה עם אשתי ובתי, במקום שלא יכלתי לעמוד זקוף". הוסיף הרופא וסיפר, שראה במשך החיים שלו כמה אנשים גדולים שחשבו שיוכלו בכוח המחשבה שלהם לגבור על הכאב ולבסוף ביקשו הרדמה, זולת הרב גוסטמן שהיה מסובל ביסורים והיה בכוחו להתגבר על הכאב.

מעשיהם של צדיקים

בתחילה חשבתי לדחות את פרסום המעשים אודות הרב גוסטמן ליום פטירתו החל בכ"ח סיון. אולם שבתי וחשבתי, כי דווקא בחודש התשובה ראוי לספר מעשים שכאלה, מפני שפעמים רבות מעשיהם של צדיקים אמיתיים מרוממים ומתקנים יותר מהרבה מאמרים. וכפי שכתב מרן הרב קוק באדר היקר (עמוד לה): "חכם גדול אחד, גאון בתורה, צדיק במעשיו וישר במידותיו, יפעל במהלך חייו ובהשפעתו, היוצאת על פי רוב דווקא בלי שום כוונה מצדו, הרבה יותר מאלפי מאמרים ודרשות מלהיבות". הרב גוסטמן הוא אחד מהצדיקים הללו, שעבר את ייסורי השואה האיומה, ונשאר צדיק וגיבור בדרכי ה'. "מעשיהם של צדיקים הם לעולם מחאה חיה, נגד זוהמתה של המחשבה הרעה של שכחת ה'" (שם עמוד נ').

הוספה לדברים על הרב גוסטמן

הדברים שאמרתי בתחילת המאמר הקצינו במידה מסוימת את עמדת הרב גוסטמן ביחס לבחורי ישיבות. אפשר היה להבין כי לדעתו כל בחורי הישיבות, ללא יוצא מהכלל, חייבים להפסיק ללמוד בישיבה ולצאת לשירות מלא בצבא. אבל כפי הנראה דעתו היתה כדעת מו"ר הרצי"ה קוק ראש ישיבת 'מרכז הרב', שסבר שאכן המצווה להגן על עם ישראל ועל הארץ מוטלת על כל אחד מישראל, כולל מי שלומד תורה בשקידה. וכך סבר הרצי"ה בעת מלחמת השחרור, כשהעם כולו היה בסכנה. אולם כאשר גם מומחי הביטחון מסכימים שאין צורך דחוף של פיקוח נפש מידי שכולם יתגייסו לצבא, כפי שהיה המצב מאז סיום מלחמת השחרור ועד ימינו, אזי יש צורך לעודד את הבחורים השקדנים שימשיכו בלימודם למען כלל ישראל, ויתגדלו בתורה כדי שיהיו ראויים להוראה וחינוך. אמנם הדגיש הרצי"ה שאין כאן פטור או השתמטות מהצבא, אלא רק דחייה כדי להוסיף כוח לכלל ישראל.

וכך כתב לי אחד מתלמידיו הנאמנים: בהיותי בן 23 עזבתי את ארצות הברית וחזרתי לעיר מולדתי, ירושלים. התכתבתי תכופות עם ראש הישיבה. כעבור שנתיים עמדתי לשאת אשה. מה רבה היתה שמחתי כאשר נודע לי כי ראש הישיבה מתכנן את ביקורו הראשון בארץ ישראל, וכי הוא עתיד להגיע לנמל חיפה שבוע לפני החתונה. אבי ז"ל כבר לא היה בין החיים, לכן ביקשתי מראש הישיבה שהוא יוביל אותי לחופה. חותני ז"ל

הודיע לי שקיים מנהג שהמובילים חייבים להיות זוג נשוי, ולכן תצטרך הרבנית גם להוביל (במקום אמי, שהיתה נוכחת בחתונה). משסיפרתי זאת לראש הישיבה, הוא הגיב: "זה הזלזול הגדול ביותר, להעמיד את האם בצד שתראה כיצד אשה אחרת מובילה את בנה לחופתו! גם אם אמך תגיד שהיא מוותרת, אני לא אאמין לה! איני יודע ממנהג זה של עמי הארצות". וכמובן, אמי ע"ה הובילה.

מנהג השושבינים

אמנם אכן יש מנהג כזה שרק זוג נשוי בזיווג ראשון מלווים את החתן והכלה (שלחן העזר ח"ב דף לא-לב). ויש מקפידים על זה למרות שהדבר עלול לגרום לעלבון (מנחת יצחק ח"ה, פ).

אלא שלדעת הרב גוסטמן, אם הדבר גורם לעלבון לאם אלמנה, אין זה אלא מנהג של עמי הארצות. למעשה אפשר להציע, שכאשר ההורים רוצים ללוות את ילדיהם לחתונה, למרות שכבר אינם נשואים, מפני שנתאלמנו או התגרשו, אין מונעים זאת מהם. אלא שלסימן טוב אפשר להוסיף ולמנות לשושבינים עוד זוג נשוי בזיווג ראשון, והם ילכו בסמוך להורים או מאחריהם, וישתדלו לסייע בצרכי החופה.

סליחות

יהי רצון מלפניך אבינו שבשמיים, שבזכות כל הצדיקים והקדושים שמסרו נפשם על כבוד שמך, תברך את עמך בשנה טובה ומתוקה. וכל עמך צדיקים. ואף כי טעינו רבות לפניך, אין לנו מלך אלא אתה, ורק לישועתך אנו מייחלים.

פורסם גם במדור "רביבים" מהעיתון 'בשבע'.

דואר אלקטרוני: beitel@yeshiva.org.il

לשעורים נוספים באתר www.yeshiva.org.il